

Jean Ladrière, *La Foi chrétienne et le Destin de la raison*, Les Editions du Cerf, Paris 2004, seria Cogitatio fidei nr 238, ss. 367.

Chrześcijańska wiara proponuje interpretację kondycji ludzkiej według której sens obecnego życia wpisany jest w perspektywę eschatologiczną. Jest to relacja do rzeczywistości, która z jednej strony ma przyjść, a z drugiej jest już obecna pośród nas. W tekstach źródłowych chrześcijaństwa rzeczywistość ta wyrażana jest przez termin „Królestwo Boże”. Wiara chrześcijańska rozumiana jako przyjęcie chrześcijańskiego orędzia, zawiera jednocześnie zadanie budowania królestwa Bożego. Egzystencja ludzka otrzymuje zatem pewien cel, zadanie czy przeznaczenie (*destinée*). Przyjmuje się istnienie tzw. „wydarzenia chrześcijańskiego” (*fait chrétien*), które przedstawia się jako rzeczywistość historyczną. Można więc mówić o „historyczności chrześcijańskiego wydarzenia”. Historyczność ta z kolei ma wymiar eschatologiczny. Ponadto, wydarzenie chrześcijańskie ma także swój kontekst historyczno-kulturowy. Pojawia się zatem pytanie o relację między tym wydarzeniem a tym kontekstem. W tej perspektywie należy pamiętać, że wydarzenie chrześcijańskie nie jest wpisane w strukturę ludzkiego bytu. Obok tego spojrzenia, na bazie pewnych doświadczeń historycznych, została wypracowana również inna perspektywa, określająca siebie jako koncepcja rozumowa. Ta perspektywa ma także swój wymiar eschatologiczny, chociaż w sensie czysto filozoficznym.

Jak należy rozumieć relację między tymi dwoma perspektywami? O czym poucza nas historia w tym względzie? Czy należy przyjąć, że człowiek znajduje się pomiędzy dwoma procesami, całkowicie różnymi i względem siebie obcymi? Jeśli nawet przyjąć, że te dwie perspektywy spotkają się, to jak przedstawić ów dualizm, bez sprowadzenia go do jednej z tych rzeczywistości? Jaka jest istota każdego z tych elementów?

Próbie odpowiedzi na przytoczone pytania, problemy, zagadnienia podjął profesor filozofii z belgijskiego Louvain, Jean Ladrière w swej publikacji dotyczącej chrześcijańskiej wiary i przeznaczenia rozumu¹. Zaproponowana problematyka została przedstawiona w czterech częściach, ujętych w dwunastu rozdziałach. Tekst obecnej publikacji jest zbiorem wybranych artykułów, referatów, wystąpień Autora od początku lat 80-tych. Świadczy o tym umieszczone, przed spisem treści, zestawienie okoliczności powstania sukcesywnych części publikacji oraz miejsce pierwszej ich publikacji.

¹ Wspomniany Autor, urodzony w 1921 r., interesuje się logiką, filozofią matematyki, filozofią języka i filozofią nauki. Główny jego wkład należałoby dostrzec w opracowaniu relacji między nauką i wiarą. W ogólnym spojrzeniu na jego twórczość nie można pominąć szerokiej problematyki poświęconej filozofii poznania. Najbardziej znane publikacje: *L'articulation du sens. I. Discours scientifique et parole de la foi* (1970); *L'articulation du sens. II. Le langage de la foi* (1984); *L'articulation du sens. III. Sens et vérité en théologie* (2004); *Les enjeux de la rationalité. Le défi de la science et de la technologie aux cultures* (1977). *La Science, le Monde et la Foi* (1972), została przetłumaczona na język polski.

Zanim przejdzie do gruntownych i wyszukanych refleksji, Autor zaznacza czytelnika w *Avant-propos* z punktem wyjścia swych refleksji, z pryncypiami i obserwacjami, jakie posłużą mu do rozwijania niejednokrotnie złożonych swych propozycji rozumienia relacji wiary i rozumu.

Autor podkreśla swoistą, wewnętrzną i wzajemną więź między chrześcijańską wiarą i rozumem, co czyni je solidarnymi. Wspomniana solidarność nie dotyczy tylko sytuacji pozytywnych, ale i przypadków ciężkich doświadczeń a nawet niezgodności.

Chrześcijaństwo głosi Królestwo, które nie jest z tego świata. W obecnym jednak świecie ma miejsce spotkanie rozumu i chrześcijańskiej wiary. Nadzieja towarzysząca wierze jest także nadzieją dla rozumu. To, co jest fundamentem tej nadziei, nie jest redukowane do możliwości rozumowych. Między nadzieją, będącą wynikiem wysiłku rozumu i nadzieją wynikającą z wiary jest przestrzeń, która je dzieli, a którą B. Pascal nazywa porządkiem ducha (*l'ordre de l'esprit*) i porządkiem miłości (*l'ordre de la charité*). Różnica między tymi porządkami nie znosi nic istotnego w rozumieniu obecności wydarzenia chrześcijańskiego w świecie rozumu.

I część poświęcona jest analizie współczesnej racjonalności. Wskazuje wyraźnie na aspekt dynamiczny rozumu. Pierwszy rozdział tej części ukazuje różne formy współczesnego humanizmu, jako zdobyczy ludzkiego rozumu. Autor przypomina, że humanizm nie może być traktowany jako doktryna, lecz jako zadanie, gdyż tak rozumiany wzywa do odpowiedzialności. Ta ostatnia z kolei powinna być wpisana w różne konteksty współczesności (s. 33). Drugi rozdział poświęcony jest znaczeniu, sensowi ludzkiego rozumowania na dziś, ale także dla przyszłości. Zadaniem filozofii, mimo istniejącego bogactwa tradycji i odrębności, jest poszukiwanie mądrości i wypracowanie radykalnego rozumienia naszej obecnej sytuacji, rozumienia zdolnego do otwarcia dróg w przyszłość. Ostatni natomiast rozdział tej części wprowadza ideę struktury eschatologicznej powstawania rozumu. Wprawdzie termin „eschatologiczny” należy do słownictwa teologicznego, to jednak hipoteza metodologiczna, która tu została wykorzystana sugeruje, że możliwe jest wykorzystanie tego terminu w wymiarze czysto filozoficznym. Autor podsumowuje ten rozdział stwierdzeniem, że wszystkie dzisiejsze zdobycze w dziedzinie nauki, techniki, czy różnego rodzaju ruchy wyzwolenicze, jakkolwiek nie mające żadnego związku z wydarzeniem zbawczym w Jezusie Chrystusie, pozostają jednak w wewnętrznym, tajemniczym związku z tym wydarzeniem, a zwłaszcza z jego wymiarem eschatologicznym. Relacja ta jest tak ścisła, że można mówić o misterium chrześcijańskim, jako prawdzie tego świata.

Autor zaznacza że to co nazywa *univers de la rationalité* (s. 13) nie można utożsamiać ze współczesnym światem (*le monde contemporain*, s. 13). Racjonalność nie jest samą tylko ideą, lecz aktywnym pryncypium w historii, które inspiruje przeróżne instytucje takie jak: nauka, filozofia, technika, ekono-

nia, współczesne państwo, etyka. Racjonalność ma także swe ograniczenia, zwłaszcza jako rozum praktyczny. Belgijski profesor nadaje pewien sens dynamice rozumu i przedstawia go jako przedmiot nadziei.

II część przedstawia „wydarzenie chrześcijańskie” i rozwija kwestię jego znaczenia w uniwersalnej perspektywie racjonalności. Pierwszy rozdział tej części, (czyli czwarty z kolei, ponieważ Autor zachowuje ciągłość numeracji rozdziałów, w kolejnych częściach) przedstawia refleksję ukazującą relację między wiarą i rozumem. Najprzód przedstawia ideę racjonalności w jej różnych formach (różnorodne formy racjonalności w porządku kognitywnym a następnie w porządku działania). Następnie postawi pytanie czy istnieje racjonalność we wierze. Jest to pytanie, które rodzi natychmiast następne dotyczące znaczenia, dla chrześcijańskiej wiary, tzw. historyczności rozumu (*historicité de la raison*, s. 12). W omawianym rozdziale, belgijski Filozof proponuje klasyfikację nauk, wyróżniając jej pięć grup: nauki formalne (matematyka, logika, są to ogólnie rzecz biorąc nauki dedukcyjne), empiryczno-formalne (Autor ma na myśli tzw. nauki naturalne wśród których wyróżnia fizykę, biologię i w pewnym sensie także chemię), hermeneutyczne, filozofie typu analitycznego i filozofie typu spekulatywnego. Rozdział piąty przedstawia relację wiary do współczesnego świata. Ostatni rozdział tej części, szósty nosi tytuł „chrześcijaństwo i stawanie się rozumu (*le christianisme et le devenir de la raison*). Autor porusza tu trzy główne tematy: rozumowanie naukowe i struktura rozumu, doświadczenie działania i przyszłość chrześcijaństwa.

III część obejmuje trzy refleksje, poszerzające problematykę poprzedniej części, biorąc pod uwagę trzy charakterystyczne współczesne konteksty: naukę, technikę i uniwersytet katolicki. Ten ostatni ma być miejscem spotkania chrześcijańskiej wiary ze współczesną kulturą racjonalności. Te trzy konteksty formują sukcesywnie trzy kolejne rozdziały (siódmy, ósmy i dziewiąty). Siódmy rozdział bada relację między wiarą i nauką. Analizuje tę kwestię na dwa różniące się sposoby: wychodząc od nauki a później obierając za punkt wyjścia wiarę. Jeśli punktem wyjścia jest nauka, Autor stawia pytanie dotyczące jej interpretacji przez wierzącego z punktu widzenia wiary. Jeśli punktem wyjścia jest wiara, to można sobie postawić pytanie w jaki sposób przyjmie ona ideę wiedzy wypływającą z przedsięwzięcia naukowego? Nic więc dziwnego, że rozdział ten nosi tytuł: nauka wiary i wiara w nauce (*science de la foi et foi dans la science*). Kolejny, ósmy rozdział poświęcony jest roli uniwersytetu katolickiego w procesie poznawania wiary. Uniwersytet jest szczególnym miejscem spotkania wiary i egzystencji, jest miejscem, w którym spotykając wysiłek rozumu, wiara przyjmuje całe dziedzictwo rozumu oświecając go swym najbardziej autentycznym blaskiem. Autor poświęca dużo czasu wyjaśnianiu możliwych implikacji wyrażenia: *l'intelligence de la foi*.

Ostatni, dziewiąty rozdział III części jest refleksją dotyczącą przeznaczenia społeczeństw uprzemysłowionych w perspektywie chrześcijańskiej wiary.

Sama problematyka dotycząca krytyki modelu industrialnego obecnego świata w perspektywie zainspirowanej przez wiarę powinna prowadzić do refleksji teologicznej. Wspomniana problematyka nie należy bezpośrednio do zagadnień teologicznych. Raczej należy ją rozpatrywać w punkcie wyjścia w perspektywie konkretnej sytuacji historycznej (filozofia historii) a także w perspektywie sensu historii. Dlatego Autor w początkowej fazie swych refleksji próbuje ukazać relacje występujące między historią, wydarzeniem i działaniem. Następnie zarysowuje stosunek wiara – egzystencja, aby omawiany, dziewiąty rozdział uwieńczyć refleksjami dotyczącymi nadziei według chrześcijańskiej wiary.

Zamierzeniem ostatniej, IV części, noszącej tytuł „na skrzyżowaniu filozofii i teologii” jest przedstawienie na trzech typowych przykładach problematyki „wiary szukającej rozumienia”. Autor podejmuje próbę przedstawienia relacji między teologią sakramentalną i filozofią. Podstawowym zadaniem będzie zbadanie możliwego wkładu filozofii do refleksji dotyczących języka. Pierwszym przykładem jest język liturgiczny (rozdział dziesiąty). Jest on charakterystyczny z dwóch powodów: ze względu na jego przedmiot (chodzi o wykorzystanie języka ludzkiego do wyrażenia rzeczywistości religijnej) i na metodę (wykorzystanie kadru pojęć filozoficznych, czyli czysto rozumowych do przedstawienia wymiaru liturgicznego wydarzenia chrześcijańskiego). Drugim przykładem jest mistyka (rozdział jedenasty). Wychodząc od pojęć czysto filozoficznych, belgijski Profesor dokonuje interpretacji doświadczeń, które mają wymiar czysto teologiczny, przypominając, że w chrześcijańskiej myśli Zachodu (tradycja scholastyczna) ma miejsce obszerna refleksja dotycząca mistyki. Trzeci przykład porusza temat powszechności zbawienia (rozdział dwunasty). W uwagach metodologicznych, Autor zwraca uwagę, że podjęty temat jest czysto teologiczny, jakkolwiek Autor proponuje podejście i częściowe wyjaśnienie tej problematyki na sposób filozoficzny. Stawia pytanie czy można mówić o filozoficznym pojęciu zbawienia? Jeśli tak, to czy koncepcja filozoficzna zbawienia zawiera w sobie pojęcie powszechności? Zaprezentowane przez Autora propozycje zachęcają do procesu reinterpretacji znaczenia, w wyniku którego znaczenie rozumowe i religijne mogą być wzajemnie od siebie uzależnione.

Teksty zebrane w omawianej publikacji ukazały złożoną i ważną problematykę relacji między przeznaczeniem w rozumieniu wiary i przeznaczeniem w ujęciu rozumu. Na bazie swych refleksji, Autor sugeruje interpretację według której przeznaczenie rozumu jest wpisane w wydarzenie chrześcijańskie. Uzasadnia tę propozycję odwołując się szczególnie do problematyki dotyczącej relacji między wiarą, nauką i filozofią. W tej perspektywie omawiana publikacja Jean Ladrièra może być znaczną pomocą między innymi dla teologów fundamentalnych, zajmujących się zwłaszcza poszukiwaniem i wyjaśnianiem argumentów na wiarygodność chrześcijaństwa.

Ks. Sławomir Zieliński